

Hans Platzgumer

SERVAL

Hans Platzgumer

SERVAL

Saksa keelest tõlkinud Piret Pääsuke

*Taledo
kirjastus*

Originaal:

Am Rand © Paul Zsolnay Verlag Wien, 2016

Väljaandmist on toetanud Eesti Kultuurkapital, Austria Liidukantsleri-
büroo (Bundeskanzleramt) ja kirjandusfestival Prima Vista

Toimetanud Mari Klein

Kujundanud Aila Utsu-Püttsepp

Korrektuuri lugenud Mari Laan

Tõlke autoriõigused: Piret Pääsuke ja Toledo kirjastus, 2017

www.toledo.ee

ISBN 978-9949-9920-1-0 (trükis)

ISBN 978-9949-9920-0-3 (e-raamat)

Trükitud Greif OÜ trükikojas

Kui kõik teed on suletud,
jäab üle vaid tee üles.

Franz Werfel

Tipp ja sügavik –
see on nüüd üheskoos!

Friedrich Nietzsche

Millalgi jõuab igäiks kohale. Seisab, lamab või istub, nii nagu mina nüüd siin mäetipus. Tunneb ära selle joone, mille saab kõigele alla tõmmata. On jõudnud punkti, kus elu hakkab sarnanema iga teise omaga, igäiks ühtviisi armetu, kuid mitte ükski piisavalt armetu, ja igäiks ühtaegu nii liiga pikk kui ka liiga lühike.

Täna on minu päev. Vähem kui kümne tunni pärast vajub päike läände ja minu jutustus pimedusse. Ma tahan panna kirja, kuidas ma olen siia jõudnud.

Võib-olla on see vajadus endast teada anda pärandus kristlikust maailmavaatest, mida on mulle algusest peale lakkamatult pähe surutud. Ju see mu emal siiski õnnestus, kui väga ma ka vastu punnisin. Kalju on nüüd mu pihitool ja ma avan end teile, tundmatu naine või mees. Võib-olla on see argpükslik, nõrk, aga täna tunnistan ma endale argust ja nõrkust, kõike. Ma tohin kõike, sest ma olen kohale jõudnud, neljakümne kahe aasta möödudes kohale jõudnud, üles Bocksbergi mäele.

Kui võitlus teeb inimesest inimese, kuulub ta juurde ka võitlemisest jutustamine ja võitlemise lõpetamine. Ma ei tea, kas ma suudan seda. Kui mitte, mis siis? Lõunatiroollane ei saa tõusta märke, ilma et roniks selle tippu. Enne sihtpunkti jõudmist ringi pööramine nõuab temalt rohkem eneseületamist kui sinna jõudmine. Kuid õhtu on veel kaugel. Päike on vaevalt tõusnud üle kaljuste mäetippude kagus, olgugi et koitis juba ligi kaks tundi tagasi, kell 7.39, neljapäeval, 11. oktoobril 2012, kui täpne olla. Ja täpne tahan ma nüüd olla, kõik muu oleks ajaraiskamine.

Hitatsu

Ma tõusin enne kukke ja koitu. Olin seadnud äratuskella veerand viie peale, kuid seda poleks üldse vaja olnud. Olin juba sagedasti ja ammu enne äratussignaali ärkvel, suutes vaevu oodata, millal see mu ööst vabastab. Ma pesin end, praadisin koos pekiga kolm härjasilma, määrisin täisteraleivale paksult võid, jõin kanget musta teed piima ja viie teelusikatäie suhkruga, tegin valmis pekivõileivad, mis pidid mind sellest päevast läbi aitama, pakkisin need fooliumi. Ma ei süüdanud köögis tuld. Piisas väikesest öölambist magamis- toas, mille olime Sarah' jaoks paigaldanud, külm- kapi valgustusest ja sellest, mis tänavalaternatest korterisse langes. Kunstlik valgus pole mulle

kunagi meeldinud. Seljakoti kõigega, mida mul
tarvis läheb, olin pakkinud juba eile. Peaaegu
oleksin hommikusöögitarbedki juba õhtul valmis
pannud, kuid Elena oli sääraseid ettevalmistusi
alati põlanud, mistõttu loobusin sellest. Elena
meelest oli see väikekodanlik, kitsarinnaline.
See andvat tunnistust konservatiivsest hoiakust,
kui lähtuda sellest, et iga päev peab tooma seda,
mida temalt oodatakse. Lühinägelik on see, kes
arvab tundvat asjade käiku, teadlikult piiravat ta
nii oma võimalusi.

Ma ei hakanud temaga sel teemal kunagi
pikemalt vaidlema, kuid talitsesin sestpeale sise-
mist sundi laud juba õhtul hommikusöögiks
ära katta. Nii ka eile. Siiski olin toolile valmis
laotanud riided, mida täna kannan: tuulejope,
paksu džempri, pikad aluspüksid, villased sokid ja
termokindad. Üks pime mees ütles mulle kunagi:
kui oled hästi organiseeritud, ei mängi mingit
rolli see, kas sa näed või mitte. Kõik, mille sa
käest paned ja mida hiljem taas vajad, pead pane-
ma sinna, kust selle uuesti leiad. Iga käeliigutust
pead sooritama teadlikult, mitte midagi mõtle-
matult, mitte midagi jätma juhuse hooleks. Selle
jätsin ma meelde. Olgugi et ma pole pime, teen
ma näiliselt kõrvalisi asju nii keskendunult, just
nagu oleksin valmis hetkega pimedaks jääma.
Kõik selles maailmas, mis minust maha jääb, on
omal kohal. Korterit Heldendankstraße jätsin
täielikult korrastatuna maha. *Milleks õieti?* küsisin

endalt, kui nõud puhtaks pesin ja tooli laua alla lükkasin. Kas kõik peab olema korras, kui inimene asub teele? Tegin isegi voodi ära, asetasin kaltsujänese padja peale, tõmbasin linase katte sirgu, nii nagu ema minu toas alati tegi – varem, kui ma veel seal magasin, ja hiljem, kui vanaisa oli sealt välja viidud. Käteräti vannitoas riputasin enne minekut korralikult nagisse. Te võite seda näha, kui korterist läbi astute. Tegelikult tahtsin ma enne lahkumist Sarah' öölambi kustutada, nii nagu päevaajaks ikka, aga ärevuses unustasin. Ma palun teid, lülitage see tuluke minu eest välja. Väike lüliti asub paremal pool, küll te leiate.

Majauks sulgus mu järel vaikselt. Ma lipsasin trepist alla ja ka tühjal tänaval, laternate kasi-
nas valguses, liikusin peaaegu käratult, otsekui tahtmata kedagi häirida – olgugi et olin pigem ise see, kes ei tahtnud kellestki häiritud saada. Korterit võtme viskasin postkasti. Kui tahate, võite selle sealt traadi abil välja õngitseda. Mul pole midagi selle vastu, kui te mu korteri üles otsite, vastupidi – ma kutsun teid seda külastama. Tõenäoliselt tegin ma just seepärast kõik korda.

Pool kuus väljus esimene rong Bregenzist Dornbirni. Pileti olin juba eile ostnud – kogu marsruudi jaoks, ka bussile number 7, mis sõidutas mu vaksalist üles mäestikuorgu, milles lookleb Ach. Keegi ei tahtnud mu piletit näha, keegi ei teinud minust välja. Ülejäänud vähesed

reisijad paistsid magavat või peitsid end ajalehe taha. Bussijuht ignoreeris maailma üldiselt. Ma vahtisin välja pimedusse, kuigi rohkem nägin aknaklaasilt peegeldumas bussisisemust. Vaatasin läbi selle mehe peegelpildi, kes oli asunud oma teele. See tundus kohane.

Kakskümmend minutit pärast kuut väljusin bussist. Olin jõudnud oma mäe jalamile, ammu enne seda, kui esimene köisraudtee vagun piki kõrguvat massiivi üles mägijaama sõidab. Vagunis oleksin säästnud end osaliselt mäkketõusust, aga ma tahtsin vältida selle matkapiirkonna esimest, turistlikku ala. Selle asemel siirdusin aega raiskamata tagumisele, tundmatule teele – üksildasele rajale, mis viis mu ülespoole tumedatesse metsadesse ja pikkadele serpentiinidele. Pimedusest hoolimata astusin ka ilma taskulambita tempokalt, ühtlasel sammul. Läksin üle sörgile ja varsti hakkas mul soe, olgugi et vastu hoovas rõsket õhku. Liikusin pidevalt kõrgemale, peaaegu seda märkamata. Kõik mu ümber oli – tund enne päikesetõusu – pime ja vaikne, tsivilisatsioon jäi kaugemale selja taha, kõik näis nii õige. Ma ei tundnud, et oleksin pingutanud. Vaevata kandsid jalad mind üle kivide, puujuurte, aasade ja ojade, ikka edasi kõrgemale, sihtpunkti poole. Minus polnud mingit kõhklust, oli aeg teha teoks plaan, mida olin juba nädalaid kavandanud.

Peagi metsavaheline tee ahenes ja läks üle järsult

tõusvaks rajaks. Metsapimeduses pidin ettevaatlikult oma samme jälgima, end mõnestki ette sirutuvast oksast mööda vinnama või maha langenud ligedatest puutüvedest üle ronima. Vahel kaotasin tasakaalu, komistasin mõne juurika taha, libastusin libedal kivil. Kingadesse kogunes peotäis maha pudenenud kuuseokkaid ja torkis mu pahkluid. Aga ma ei jäänud seisma, et neid välja raputada. Meelsamini harjusin nende kergete torgetega ja säilitasin rütmi.

Kõrguse kasvades hõrenesid puud. Kui jõudsin esimesele kõrgplatoole, hakkas öötaevas valgema ja ma võisin tempot tõsta. Piirjoonteta must mu kohal läks üle metalseks, sügavalt sisimast kumavaks siniseks. Kohmas uduviirude taga, mis rippusid veel okaspuude vahel, joonistusid kauguses välja mäeseljandike siluetid. Lapsena olid need tundunud mulle magavate hiiglastena, ülespoole vaatavate käärilõigetena, juuste asemel puud kivilaupadel tukaks. Ma tundsin ära lamavate nägude kulmukaared, nende ninad, huuled ja teravad lõuaotsad, mis kadusid lainjate lavamaade vahele.

Ümberringi tervitasid linnud saabuvat päeva ja ma märkasin, et olin hakanud kiirustama. Justkui oleksid nad mind tagant sundinud. Eesootav järsk tõus Bocksbergile võtab veel ligi kaks tundi aega. Kümme tuhat sammu pean ma veel tegema, nii olin välja arvestanud, ja mäetipus mu päeva-töö alles algab. Palju olin ma endale tänaseks ette võtnud – ja kõik sõltus päevavalgusest, mille

diktatuurile olin otsustanud alluda. Minu ees oli üksteist valget tundi, nüüd juba üheksa, mis mulle sellest jäid. Poole seitsmest hakkab pimenema. Seejärel on veel natuke hämarust, hädakorral taskulambi valgusjuga, kuniks patarei vastu peab. Siis pean ma oma ülestähendustega valmis olema.

Esimene surm, millega vastamisi sattusin, saabus mu ellu nii vaikselt ja salamahti, et ma ei märganud seda aasta jagu. Ühel päeval kanti naabri-mees, vanahärra Gufler, jalad ees, meie majast välja. Keegi polnud tähele pannud, et ta oli juba vähemalt aasta surnud olnud. Kuude kaupa püsis ta liikumatult oma elutoas tugitoolis, kus oli uinunud teleri ees, kõrvaklapid peas, ega olnud enam iial ärrganud. Teleprogrammi lärmi saatel oli ta oma korteris täielikult ära kuivanud, linnulennul minust vaid mõne meetri kaugusel. Loendamatu kordi olin ma trepikojas Gufleri muumiast möödunud, käsi vastu seina, mille taga lebas härra Gufler televiisoritoas, millest oli saanud tema surnukamber. Enamasti trummeldasin ma trepil liikudes seinale või vedasin sõrmedega seda mööda edasi. Iial polnud härra Gufler selle üle kurtnud. Üldse ei lasknud ta end kunagi meist, lastest, häirida ega häirinud ka ise kedagi. Isegi oma surmas jäi ta tagasihoidlikuks, vaevalt oli keegi meist lagunemislehka tundnud. Ei, oma äärmiselt silmatorkamatust elust suikus ta ühel päeval märkamatu silmatorkamatusse

surma, kõrvaklapid maksimaalsel helitugevusel peas, suletud silme ees kriiskavad pildid. Alles surnuna äratas härra Gufler ainsa korra kogu ümbruskonnas tähelepanu.

Õnneks katkestas televisioon seitsmekümnendatel aastatel öösiti programmi ja näitas vaid testpilti või siis läbi veduriakna filmitud rongisõitu. Nii võimaldati Gufler-muümiale vähemasti pause tema surma üle valvavast virvendamisest, sellest needusest, mis ta peale oli pandud. Iga päev hakkas teleprogramm uuesti vanakese peale karjuma. Oleks ta veel paar aastat hiljem leitud, olnuks ta muumiakael võib-olla nii hapraks muutunud, et poleks suutnud kõrvaklappide keerdu juhtme pingele enam vastu panna ja rebinud pea kere küljest ära. Siis lõpuks oleks saabunud rahu.

Juba eluajal oli see tugitool olnud härra Gufleri püsiv istekoht. Seal hoidis ta kontakti maailmas toimuvaga. Aastaid oli televiisori lärm tunginud läbi kortermaja õhukeste seinte, kuni millalgi panid naabrid raha kokku ja ostsid härra Guflerile kõrvaklapid. Sestpeale ei häirinud vana mees enam kedagi. Väljas nägime teda kõige rohkem vaid supermarketi ees, kus me meelsasti ringi jõlkusime. Mõnikord andis ta meile poest tulles paar šillingit närimiskummi või jäätise jaoks. Ta naeratas värisedes ja noogutas ja vaatas meile järele ja naeratas uuesti, kui me ringi pöörasime, ning ütles häälel, mis oli vaevu enam kui vaid kähisev õhkamine: *Jajah*, või: *Laske hea maitsta*. Me ei

pannud üldse tähele, et mingil ajal me teda enam ei kohanud, terve aasta, kauemgi, ei iial enam. Ta oli lihtsalt selline, kes jäi kahe silma vahele. Me unustasime ta. Seda, et ta teleka ees magas, teadis igaüks, seda aga, et ta polnud juba üle aasta televiisoriunest ärganud, ei aimanud keegi.

Ühel ööl äratas mind mingi pauk. Ma olin seitsmeaastane, kuid mitte nii kergesti kohkuv, et ema magamistoast kaitset otsida. Mõnda aega lebasin ärkvel, kaalutlesin, mis küll võis põhjustada selle kära trepikojas, ootasin, mis järgmisena juhtub. Ent midagi ei juhtunud ja ma uinusin uuesti. Järgmisel hommikul avastasime koos emaga, mis oli toimunud. Oletades, et üksikul pensionäril on korteris väärtasju, olid murdvargad härra Gufleri ukse lahti murdnud. Ehk oli keegi andnud neile vihje, et vanamees töötas kunagi ühe juveliiri juures. Muumiat teleka ees nad küllap ei osanud oodata. Võib-olla nad aga üldse ei märganudki, et neist said nüüd hauröövlid. Lääge hais ühe pensionäri korteris pole just üllatav. Võib-olla oletasid sissemurdjad, et vana magab, otsisid ta elamise kiirelt – ja asjatult – läbi ning kadusid taas.

Ema avastas lahtise ukse.

– Härra Gufler! hüüdis ta korterisse. Härra Gufler, kas teiega on kõik korras?

Vastust ta ei saanud, üksnes too roisune lõhnasegu tolmust ja inimpõrmust tungis talle ninna. Ettevaatlikult astus ta sisse ja avastas

surnu, oskas otsekohe muumiat magajast eristada. Kõigepealt keeras ta – nagu minagi oleksin teinud – televiisori kinni. Lõpuks ometi sai mees nüüd rahus puhata.

Siis seisin ka mina uktsel.

– Mine välja, Gerold, siin pole midagi sinu jaoks, ütles ema.

Kuid mina olin juba poolenisti elutoas ja surnut silmanud. Pikalt jäin ma ühele kohale seisma, lummatult, ka jahmunult, ega suutnud kõrvale pöörduda. Härra Guflerist oli kadunud igasugune jõud, kogu energia, aastakümneid oli ta end läbi inimelu edasi vedanud, nüüd oli ära tarvitatud kõik, mis tal pakkuda oli olnud, ja ainult ta jäänused lebasid mu ees tugitoolis. See kõik oli üdini loomulik. Härra Gufleril olid jalas toatuhvlid ja õhukesed villased püksid, seljas pruun kootud jakk. Tema kuivanud käsi lamas teleripuldi peal. Tähekujulisena kiirgus sisselangenud suu juurest kortsude haraline võrgustik igasse kaarde, otsekui oleks suu tardunud igavikuks keset pikka oo-d. Võin öelda, et mu elu esimene surnu oli kõige ilusam, kõige rahulolevam kõigist neist, kellega mul iial on tulnud tegemist teha.

Ema pidi mind jõuga Gufleri hauakambrist välja lükkama. Siis saabusid juba teised naabrid ning veidi hiljem politsei ja kiirabiauto. Korraga huvitusid kõik Tutanguflerist, nagu me teda omavahel kutsuma hakkasime. Õige meelsasti oleksime teda katsunud, et näha, kas ta pudeneb

vähimagi puudutuse peale tolmuks, nagu ma oletasin, aga seda ei lastud meil teha. Mina kujutasin ette, et ta on nagu vana pärgamentpaber, mu sõpradel tuli mõttesse rabe, kuivanud nahk, või siis arvasid nad, et ta jääb külge nagu kõõm või kleepub kui ämblikuvõrk. Peter Innerhofer kuulutas, et temasse saab sõrmega augu puurida ja siis kuivanud südame pihku haarata. Tema oli ka see, kes tegi ettepaneku hõivata Gufleri telekatool ja paigutada see maja keldrikorrusel asuvasse katlaruumi. Tasu eest oleksime lasknud väljastpoolt asundust pärit lastel seal istet võtta ja selle atraktsiooniga rikastunud. „Ehtsa muumia lamamispaik“ nimetas ta seda. Kuid see plaan siiski teoks ei saanud. Guido jällegi arvas, et vanamehe süda võib äkki veel nõrgalt lüüa, mida see pärast arvatavat surma tükk aega tegevat. Aga kui politsei pressiesindaja kuulutas, kui kaua oli 71-aastane mees surnult oma tugitoolis lebanud, loobusime ikka veel tuksuva südame teooriast. Kummastav olevat küll, leidis politsei pressiesindaja, et ükski naaber polnud mehe suremist märganud, aga kuna üür ja kommunaalkulud korrapäraselt ta kontolt maha kanti, kuna tal polnud sugulasi ja posti vaevalt saabus, polnud ta surm kellelegi silma hakanud. Mõne uudishimuliku pilgu all kanti härra Gufleri jäänused kandraamil välja. See oligi tema lühike suur hetk, postuumselt, tema ainus hurraa, enne kui ta kuhugi maha maeti ja unustati.